

„Zöld” oktatás: a tetteken van a hangsúly

A környezeti oktatás a jövőteremtés egyik eszköze. Relevanciája többek közt a fenntartható fejlődésre nevelésben rejlik. A környezeti oktatás posztulátuma számos normatív textusban megjelenik. Mégsem minden jogszabályban, ahol szükséges volna. A jogalkotás előtt áll a feladat, hogy kiteljesítse az ökoeducáció ubikvitását az egész hazai joganyagban.

A gyermekkori környezeti oktatás-nevelés fontossága vitathatatlan. Azonban a későbbiekben, a fiatal, a fiatal felnőtt és a felnőtt korosztály esetében is megfelelő hangsúlyt kell kapnia az oktatás, képzés, művelés területén. Nemzeti és nemzetközi jogi aktusok jelzik a környezeti oktatás elterjedésének útját. Fontos összhangot teremteni az egyes nemzeti jogok környezeti oktatásra vonatkozó szabályrendszerei között. Meg kell teremteni a pedagógiai és a jogfogalmi átjárhatóságot. Ez a környezetvédelemben egyébként is alapvetően működő nemzetközi együttműködési kötelezettségből is fakad (környezetvédelmi törvény 2. § (3) bek., 11. §, 37. § (2) bek.)¹.

A környezeti oktatás megjelenése a „most” joganyagában

Az ökoeducáció minden fontosabb, környezetvédelmi tárgyú törvényben integrált jelleggel megjelenik. Az ökoeducáció hiedelemszünetető funkciója a társadalom környezet- és természetvédelmi műveltségének kialakítása, későbbi továbbformálása révén jut érvényre. Megjelenik – egyebek közt – környezetvédelmi, természetvédelmi, állatvédelmi, erdővédelmi, vadvédelmi, halászati, hulladékgazdálkodási, az atomenergiáról szóló, az egészségügyi, az épített környezetről és a kémiai biztonságról szóló törvényünkben egyként:

a) a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 54–55. §-aiban: „mindenkinek joga van a környezeti ismeretek megszerzésére és ismereteinek fejlesztésére”;

b) a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 64. §-ában: „elő kell segíteni, hogy a társadalom természetvédelmi kultúrája növekedjen”;

c) az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény 46. §-ában: „az állatokkal szembeni megfelelő magatartásra, gondoskodásra nevelést, az állatok megismertetését az iskolai általános képzésbe, a szakképzésbe és az ismeretterjesztésbe be kell építeni”;

d) az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény 20. §-ának a) és c) pontjában: „oktatás-kutatás célját szolgáló erdőnek minősül a tanerdő és a vadaspark”;

e) a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény 24–25. §-aiban: „vadaspark a vadászterület kutatási, oktatási és bemutatási célból bekerített területe”;

f) a halászátról és a horgászátról szóló 1997. évi XLI. törvény 7. §-a (2) bekezdésének c) pontjában: „halászati vízterület közérdekből oktatási és kutatási célból különleges rendeltetésűvé nyilvánítható”;

g) a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvény 54. §-ában: „a hulladékgazdálkodással kapcsolatos ismereteket valamennyi oktatási intézményben oktatni kell, azok a Nemzeti alaptanterv részét képezik”;

h) az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény 28. §-ának a) pontjában: „az oktatásért felelős miniszter gondoskodik arról, hogy a Nemzeti alaptantervbe beépítésre ke-

¹ A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény.

rüljön az atomenergia alkalmazásával összefüggő alapvető tudományos, technikai és sugárvédelmi ismeretek oktatási kötelezettsége”;

i) az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 38. §-ában: „a köz- és felsőoktatási, valamint a szakképzési rendszer és a felnőttoktatás keretében meg kell ismertetni az egészséges környezet megteremtésére vonatkozó tudnivalókat”;

j) az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény 57/A. §-ának (1) bekezdésében: „az érintett miniszterek együttműködnek annak érdekében, hogy a lakosság – különös tekintettel a tanulóakra és a hallgatókra – megismerhesse az épített környezet emberhez méltó, egészséges és esztétikus alakításával kapcsolatos alapvető ismereteket az alap-, közép- és felsőfokú, valamint az iskolarendszeren kívüli oktatás, képzés, nevelés keretében”;

k) a kémiai biztonságról szóló 2000. évi XXV. törvény 27. §-ában: „a kémiai biztonság, ill. a veszélyes anyagok, készítmények helyes kezelésének alapelveit, legfontosabb szabályait – különösen a veszélyes anyagok, készítmények felismerésére, tárolására, felhasználására vonatkozó ismereteket – a Nemzeti alaptantervnek tartalmaznia kell”.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényünk 45. § (4) bek. a) pontja szerint „a környezet- és település-egészségügyi tevékenység körében (egyebek mellett) meg kell ismertetni a lakossággal azokat a környezetszennyező tevékenységeket, amelyekkel a saját és mások egészségét veszélyeztethetik, továbbá azokat az egészséges környezetet veszélyeztető körülményeket, illetve tényeket, amelyek felismerése általánosan elvárható”.

Lényeges úgy elosztani a társadalmat érintő környezetvédelmi feladatokat, hogy ne csak a makroközösség szintjén vagy globálisan valósuljon meg a „zéró nyomaték”. Az egyestől elindulva érheti el az összest a környezeti oktatás-nevelés hatása. A „Quatre cents coups” világában a környezeti nevelés alapfeltételei hiányoztak. Mára az oktatási környezet a környezeti oktatás számára előnyösen megváltozott. Mert adekvát milió nélkül nem alakulhat ki olyan altruista vagy optimista irracionalista erkölcsi értékrend, melyben első látásra fel nem fogható, „kézbe nem vehető” célokért küzd az ember. Az ember környezetvédelmi igénye formális logikával nehezen megérthető. A Truffaut által vázolt pedagógiai módszerek és oktatási klíma 1958 óta nagyban transzformálódott.

Az ökoeducáció a környezetéért felelősséget érző ember ethoszát hivatott kialakítani a társadalom tanulni és fejlődni képes tagjaiban. Fontos az oktatás és nevelés alapjainál kezdeni, de a későbbiekben, például a felsőoktatásban vagy az iskolarendszeren kívüli képzésben is releváns. Az ökoeducáció tudatformáló szerepet tölt be társadalmunkban. Ezért is kell kodifikálni a környezet védelmét érintő valamennyi fontosabb norma keretei közt. Minél fejlettebb és naprakészebb környezetvédelmi tudással bír egy közösség, annál jelentéktelenebbé válik a tényeket mellőző, hiedelmi hozzáállás a környezetvédelem ügyéhez mint közérdekhez. Így csökken az esélye, hogy a társadalmi gráfban „circulus vitiosus”-szerű hurokélek gátolják a társadalmi „zöld” evolúciót.

Az ökoeducáció tényleges ubikvitását a joganyagban csak teljes körű integrálással lehetne elérni. Ehhez azonban a nem közvetlenül környezetvédelmi tárgyú, témájú jogi textusokat is el kellene látni a „zöld” oktatásra, nevelésre, művelésre, képzésre vonatkozó regulatív szakaszokkal. Így az ökoeducáció jelenlegi jogszabályi megjelenése – és az ökoeducáció konceptuálisan, de gyakorlatilag is – bővíthető lenne. Az optimális, azaz a legjobb, tehát a leghatékonyabb megoldás az ökoeducációt minden jogágban és jogterületen megjeleníteni. Ahogy a környezetvédelem is egész jogrendünk minden alrendsze-

rében integráltan van jelen. A ma létező normatív megoldás még csak a kezdeti lépés az ökoedukatív jogalkotás útján. A Nemzeti alaptanterv az ökoedukatív tevékenységek akciórádiuszának csak egy részét fedheti le. A többi túlterjed azon.

A feketeleves, és ami még hátravan

Az alkotmányunk 70/D. §-ában foglalt testi-lelki egészség joga és az ehhez kapcsolódó ökoedukáció a fentiekhez képest egyéb regulatív eszközökkel is kiegészül. A természeti és a társadalmi környezet (pozitív és negatív előjelű) változása a vonatkozó, konstitucionálisan védett értékek kiszélesedéséhez vezet. Míg Bach „Kávé-kantátá”-jában² az aggódó atya a korabeli (18. század) kábítószernek számító kávé fogyasztásáról akarja lebeszélni leányát, ma más, megváltozott szemléletű gondokkal küzd a társadalom.

Egy 2008-as módosítás alapján az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 50. § (2) bekezdése szerint „a lakosságot felvilágosítás, nevelés, oktatás útján kell megismertetni az egészséges táplálkozás, ételkészítés és -kezelés módjaival, a táplálkozással összefüggő egészségi ártalmakkal és ezek elkerülési módjaival”. A táplálkozás-egészségügyi problémák globálisan jelentkeznek. Egyre kevesebb azon országok száma, ahol az éhínség, és egyre több, ahol a helytelen és túlzott ételmiszer-bevitel okoz népegészségügyi gondokat. Az étrend megváltozása túlmutat az egyének szintjén. A társadalom közösségi érdekeit érinti, mely a normaproduktivitásban csapódik le. A jogalkotó lépéskényszerbe kerül, ha fenn akarja tartani az egyéni és a közösségi paraméterek harmóniáját a környezet- és egészségvédelemben. A népegészségügy alkotmányos feladata a lakosság egészségi állapotát javítani az egészség megőrzésével és a betegségek megelőzésével (vö. az 1997. évi CLIV. törvény 35. § (1) bekezdése; az alkotmány 18. §-a, 70/D. §-a).

A jövőteremtés a környezeti oktatással kezdődik, de tágabb fogalom a stricto sensu ökoedukációnál. A környezetvédelem idődimenziója a jövőbe mutat. Ennek a kiterjedésnek azonban érvényt kell szerezni. Például a környezeti oktatás révén.

Ma a túlzott kávéélvezetnél súlyosabb veszélyek fenyegetik az ifjúság mentálhigiénés állapotát. Az ökoedukáció szélesebb fogalmi és gyakorlati tárgykört kell, hogy felöleljen, mint a környezetvédelmi alkotmányerejű törvényünk szerinti környezetvédelem (környezetvédelmi törvény 2–3. §). Az egészségügyben, a táplálkozási szokásokban, továbbá minden, a környezetvédelem igényének ubikvitását szolgáló jogtermékben el kell helyezni a környezeti oktatást mint nem elsősorban jogi, de társadalmi végrehajtási eszközt. A társadalom környezetvédelmi igényei és az ezekből építkező környezetvédelmi normatív követelmények implementációját a szociális háló egyes pontjainál, az individuális szinten kell kezdeni. Az individuális szinten belül elsőbbséget élveznek a környezeti oktatás-nevelés során a társadalom fiatalabb tagjai. De helytelen lenne elhanyagolni az idősebb korosztály környezetvédelmi oktatását, képzését, művelését.

A feketeleves a híd szerepét is betölthetné Spárta,³ Bach százada és a jelen között. Ha eltérő tartalommal is, de több ezer éve fogyasztja az emberiség mint éltető vagy élénkítő italt.

„Már-mindjárt-nem” és „most-még-éppen-nem”

A környezeti oktatás minden fejlett jogállamban de facto gyakorlat, és minden más országban de iure jelen van a joganyagban. Az előbbieket a fejlettek, az utóbbiak a kevésbé

² BWV 211.

³ Az ókori Spártában fogyasztott „melasz zomasz” disznóvér és ecet összeöntve. Másként: „feketeleves”.

fejlettek közé tartoznak. A harmadik kategória azon államoknak van fenntartva, melyek teljesen ignorálják a környezetvédelmet és a környezeti oktatást. A harmadik országcsoport évről évre fokozatosan olvad.

A politikai fejlettség (a közjogi fejlettség) mutatja a környezetvédelmi érzékenység fokát az adott államban. A kollektív környezeti szenzibilitás gyakran az individuális környezeti érzékenységtől eltérő utat jár be. Vagy az egyik, vagy a másik síkon előbbre tart az ország. Mindez nemcsak belső társadalmi ütközésekhez, de nemzetközi inkompatibilitáshoz is vezethet, és sokszor vezet is.

A belső jogi harmónia megteremtése, valamint a belső jog és a népek joga közti inkongruencia megszüntetése teremtheti meg a jogi és faktuális alapot a környezeti oktatás kibontakoztatásához, a környezetvédelem ügyének jogi és erkölcsi normatív megalapozásához.

A nemzetközi jogi aktusokból leszűrt alkotmányos meghatározások részletes kifejtése törvényi vagy rendeleti szinten, illetve az állami irányítás egyéb jogi eszközei segítségével történik. A parajogi, továbbá a civil kezdeményezések a legtöbb fejlett jogállam politikai keretei közt legitim jelleggel érvényesülhetnek. Az indulgens állam engedi a más, de szociálisan nem feltétlenül káros környezetvédelmi jogi eszközök alkalmazását; a meglévő jogszabályok hatályos anyagán túlmutatva is. Ennek a környezetvédelmi jogfejlesztésnek feltétele, hogy azok az eszközök valóban a) jogi karakterűek és b) megengedettek (de legalábbis nem tilalmazottak) legyenek. Ez utóbbi kettő konjunktív feltétele, hogy az esetleg extra legem, de intra iurem kezdeményezések jogállami határok között zöld lámpát kaphassanak. A „más” mint kvalitás az igazi plurális demokrácia egyik konstitutív alapértéke. A környezetvédelemben különösen nagy szerepe van az erkölcsi és a politikai pluralitásnak. Az erkölcsi másság a jogi azonosság tudatával kiegészülve mutatkozik a környezetvédelem eltérő megközelítéseiben.

A környezeti oktatás a jelenben legplasztikusabban a jogi formában fogalmazható meg. Ez nem mindig jelent legalizációt is. A jogi forma idővel átalakul, és a környezeti oktatás követi ezt az evolúciót. A jelenből szemlélni és észrevenni a jövőt semmivel sem könnyebb, mint azt, amit jogtörténelemként magunk mögött hagyunk. „Amit megszámolunk, azok a »most«-ok. Ezek pedig »minden egyes mostban« mint »már-mindjárt-nem« és »most-még-éppen-nem« mutatkoznak meg.”⁴

Azt, hogy Schrödinger macskája dorombol-e még nekünk, azaz lesz-e egyáltalán állat, mely doromboljon, a környezet- és természetvédelmi oktatás nagyban befolyásolhatja. A természeti és az épített környezet sorsának alakulását nem bízhatjuk a véletlenre. Le kell csökkenteni a környezetkárosodás, természetkárosodás bekövetkeztének valószínűségét.

A decizionizmus defektivitása a környezetvédelemben

A környezeti döntéshozatalt tanítani és tanulni kell. Ez a tudás minden egyéb stúdiumnál inkább az életre készít fel. A környezetet érintő döntések részint top-down, részint bottom-up kezdeményezéssel születnek. Mindkét jelleg – bár eltérően, de – fontos hatásmechanizmust jelenít meg. (És nem csak a környezetvédelmi szabályozásban.) Az igazán releváns döntéseket a társadalmi gráf pontjai, az egyes állampolgárok hozzák meg. Például amikor nem veszik igénybe az üzletben az egyutas műanyag táskát (csomagolást), hanem többször használatos zacskóban viszik el az árut; ugyanarra a célra szánt árucikkek kö-

⁴ Heidegger, Martin (1989) [1927] *Lét és idő (Sein und Zeit)*. Fordította Vajda Mihály, Angyalosi Gergely, Bacsó Béla, Kardos András, Orosz István. Budapest, Gondolat Kiadó.

zül a kedvezőbb környezetvédelmi termékdíjút választják;⁵ a megfelelő konténerbe dobják szemetüket a szelektív hulladékgyűjtőben; takarékoskodnak általában, és in concreto az energiával; szobafűtéshez, vízmelegítéshez napkollektort applikálnak; tömegközlekedési eszközt vagy kerékpárt használnak személygépkocsi helyett; kedvezőbb gépjárműadójú autóbust vagy tehergépjárművet választanak;⁶ környezeti igazságosságra (environmental justice), fenntartható fejlődésre szoktatják, nevelik gyermekeiket; környezettudatosan élnek mindennapjaikat; stb. stb.

A környezetvédelmi döntéshozatal esetén sohasem a döntéshozó (természetes vagy jogi) személye, illetve a modus, hanem a döntés tartalmának a megvalósítással módosított lényege számít. A környezetvédelemben, akár csak az óvodapedagógiában, a köz- és felsőoktatásban, a felnőttképzésben, és kivált a környezeti oktatásban, a formalizmusnak gyakorlatias szempontok szerint másodlagosnak kell maradnia. Ez biztosíthatja a (jog)-fejlődést az ökoeducáció számára, és az ökoeducáció biztosíthatja a fenntartható fejlődést a társadalom számára. Formaváltással, de konstans célokkal.

Történeti fejlődés

A környezeti szoktatás, nevelés, oktatás célja, hogy az emberiség meglévő képességeit a platóni-szókratészi „jó” szolgálatába állítsa.⁷ A természet megszűnt a szabad rablás terrénumának lenni. A múltba néző, ókori ember helyét felváltotta a jövőbe tekintő, mai ember. Az archetípus azonban új formában is ugyanazt a kvintesszenciát közvetíti felénk. A környezeti nevelés és a környezeti oktatás értékorientált.

A monteverdii ember (17. század) vallási lény, akit hite determinál. A mozarti ember (18. század) morális lény, akit jó és rossz kvalitásai határoznak meg a társadalmi hálóban. Ezzel szemben a wagneri ember (19. század) természeti lény, akinek létezését a természeti környezet indokolja. Benne él a természetben, és általa jut érvényre. A menottii ember (20. század) ellenben már küzd természetisége ellen; az épített környezetre és annak alkotásaira húzza fel saját világát. A közelmúlt zenéje pedig meghozta az új hősöket, akik érzik a természetes és a mesterséges, a természeti környezet és az épített környezet közti harmónia szükségességét.

A környezettel szemben támasztott igények a társadalmi autoregulatív tevékenység és a szocioszféra önnevelő magatartása révén realizálhatók. Az ókori ember szüksége a nevelésre, művelésre aktuális mondanivalóval bír. A monteverdii embertől napjaink hőseiig terjedő skálán nyomon követhető a kora újkortól a tudományos forradalom (a legjobb elérhető technikák)⁸ koráig a humán etika fejlődése, és bemérhető az egyes epochákban az ember helye a természetben.

A történeti fejlődés során a biológiai aktivitásérték⁹ növekvő ütemben csökkent; a természet és az ember közti reláció képlékeny arcot mutatott. A környezeti oktatás egyik fő célja rávilágítani erre, és tudatosítani, hogy ennek a kapcsolatnak a fenntartása nélkülözhetetlen a fejlődéshez. A politikai utópiák helyét fokozatosan átveszik a környezet-termesztet átala-

5 A környezetvédelmi termékdíjról, továbbá az egyes termékek környezetvédelmi termékdíjáról szóló 1995. évi LVI. törvény.

6 A gépjárműadóról szóló 1991. évi LXXXII. törvény 8. §-a.

7 Platón (1970) *Az állam*. Fordította Jánosy István. Budapest, Gondolat Kiadó. pp. 199–200.

8 Best Available Techniques. Lásd: 96/61/EK tanácsi irányelv 2.11. cikkelye.

9 Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény 2. § 31. pontja.

kulásával kapcsolatos elképzelések. Az emberközpontú (énközpontú) közösségben az alternatív jövőképek megfogalmazásán túl a választás is az ember (az egyén) kezében van.

A természettel és a környezettel kapcsolatban felhalmozott tudás translatiója a korszakváltásokkal megtörtént. De míg a vallási és az erkölcsi ember számára a normakövetés eo ipso jelentkezett, a jelenkor szociális gráfiának pontjai (a közösségben élő egyének) a lex imperfectaként meghatározott környezeti szabályokat csak fakultatívan követik. A környezeti nevelésnek, oktatásnak éppen a lex imperfecta jellege lehet a buktatója. A szankciókeresés mint jogszabályi perfektuálás hatékonysága sem bizonyítható a környezetvédelemben és az oktatásban. A „non scholae...” az ökoedukációban különösen igaz.

A posteriore szemlélet

Az emberi poszszesszivitás a természeti értékek¹⁰ mind kiterjedtebb birtoklásához vezetett. Ugyanakkor az ember változás iránti szükséglete, változtatási vágya a mesterséges környezet mind nagyobb térnyerését idézte elő. Ez pedig a természetes környezeti elemek – a víz, a levegő,¹¹ a föld, az élővilág¹² – hátrányára történő környezet-igénybevétel¹³ eredményezett.

Franciaországban szokásjogi erőre emelkedett, hogy iskolai, gimnáziumi, bentlakásos kollégiumi közösségek a francia alkotmányhoz csatolt, 2004. évi Charte de l'environnement nyomán megfogalmazzák saját, helyi környezetvédelmi kartájukat, melynek betartására és betartatására külön gondot fordítanak. Mint ahogy az 1992. évi riói Föld Csúcson elfogadott „Agenda 21” program alapján helyi Agenda 21-ek is születtek, születnek az országban. Németországban a Deutsche Gesellschaft für Umwelterziehung, azaz a Német Társaság a Környezeti Nevelésért pályázatot hirdetett az „Umweltschule in Europa – Internationale Agenda 21 Schule” cím elnyerésére németországi iskolák számára. Svédországtól hazánkig számos országban alkotnak helyi Agenda 21-eket, melyeknek kiemelt része a helyi környezeti oktatás megszervezésével, az ökoedukáció kivitelezésével foglalkozik. Elsősorban municipális és civil eszközök bevonásával. Másodlagosan állami szubvencióra és dotálásra alapozva. Hazánkban 1992-ben alapították az Egészséges Városok Magyarországi Szövetségét, melynek olyan nagyvárosaink a tagjai, mint Mosonmagyaróvár, Győr, Pécs, Sopron, Szombathely, Zalaegerszeg, Székesfehérvár, Nagykanizsa, Békéscsaba vagy Debrecen stb. Ezekben a településeken helyi Agenda 21 programozást is végeznek, és fokozottan támogatják – pénzzel és egyéb eszközökkel – az ökoedukációt.

Magyarországon pl. az EMLA Alapítvány a Környezeti Oktatás Támogatására hirdetett pályázatot középiskolai környezetvédelmi programok készítésére. Ha jelképes (tárgyi) jutalmakkal, erkölcsi elismeréssel is, de ösztönzőket kell a környezeti oktatásba iktatni. A civil szervezetek – egyesületek, alapítványok – participációs aktivitása különösen fontos az ökoedukáció elültetésében, meghonosításában Magyarországon. Ezt jelzi, hogy a jövő nemzedékek ombudsmanának első lépése volt kontaktust teremteni a környezetvédelmi társadalmi szervezetekkel. Hivatalba lépése után találkozóra, szakmai párbeszédre hívta őket a Nádor utcába. (A jövő nemzedékek első országgyűlési biztosa környezetjogi egyesület tagjaként kezdte környezetvédelmi pályafutását.)

10 A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 4. § a) pontja.

11 Weöres Sándor szavával: a „vizegő”.

12 A környezet védelméről és kíméletéről szóló 1995. évi LIII. törvény 4. § 1. pontja.

13 Uo. 3–4. pont.

A De Jonge Jánosról elnevezett ösztöndíj jogász, agrármérnök, környezetmérnök és környezetgazdász szakos graduális hallgatóknak és doktoranduszoknak szól: környezetvédelmi tárgyú kutatásaik ösztönzésére; távlati célként fiatal környezetvédő kutatók hálózatainak kiépítésére.

A környezeti szoktatás, nevelés, oktatás, képzés, művelés minden területéről találunk példát – ha még nem is eleget – az ökoedukatív tevékenységre Magyarországon. Nagy jelentőséggel bír, hogy a civil szféra is kiveszi részét a környezeti oktatásból, annak minden szintjén. A felhozott esetek illusztratív példák, melyeket számos egyéb követhet, a környezetvédelem iránti igény exponenciális növekedésével. Társadalmi szervezetek által létesített alapítványok, helyi művelődő közösségek, egyéni vállalkozók és nonprofit gazdasági társaságok éppúgy megtalálhatók a környezeti oktatás területén, mint a közigazgatási oldal.

„A Megyei Pedagógiai Intézetek és Továbbképző Központok hozzanak létre speciális szakkönyvtárat a környezet- és természetvédelem, a környezeti nevelés szakirodalmából” – javasolja Toldi Zoltán, vásárosnaményi környezetvédő, gimnáziumi tanár az „Iskolakultúra” lapjain.¹⁴ Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum tárgyszavai között már ma is ott van az „egészséges környezet”, a „környezeti nevelés” és – egyebek mellett – az „egészséges életmódra nevelés”. A „zöld” gondolat továbbgyűrűzésével szerencsésen megnő az igény a környezetvédelem minden területe, így az ökoedukáció fejlesztésére, bővítésére. Ez az igény és igényesség a haladás motorja a környezeti oktatás terén is.

A tetteken van a hangsúly. Az elmélet és a gyakorlat közti kölcsönhatás a posteriore működik a környezeti oktatásban.

Záró gondolatok

A környezeti oktatás a jövőteremtés egyik eszköze. Az ökoedukáció helye az oktatás rendszerében az óvodától a felsőoktatásig és a felnőttképzésig terjed. A környezet védelmére és fenntartható fejlődésre nevelés, oktatás a célzott korosztály percepció-s-befogadó képességeinek humán biológiai határaihoz igazodik. A geopolitikai határvonal helye és egy-egy konkrét ország gazdasági fejlettsége nagymértékben kihat az ott folyó ökoedukáció színvonalára és minőségére. A megélhetésükért küzdő, böngheső gyerekek, akik cartonerként eldobott papírra vadásznak, más oldalát látják a környezetvédelemnek, mint a papírhulladékot iskolai, pedagógiai motivációból gyűjtő hazai kisiskolások. Amíg olyan alapvető fogalmak, mint például a papírgyűjtés, eltérő konnotációval rögzülnek a határ egyik oldalán, mint a másikon, nem jöhet létre közös környezetvédelmi, természetvédelmi értékrendszer. A környezeti oktatásnak tehát mindenekelőtt olyan fogalmak megismertetésére kell törekednie, mint a környezeti igazságosság. Csak ezek tisztázása után lehet hatékonyan a természeti értékek tiszteletére, megővésére tanítani a felnövekvő generációt és in genere a lakosságot.

Az ökoedukációnak számolnia kell a transzkontextuális tudás és kommunikáció lét-rejöttének aktuális nehézségeivel. Az országok közti kompatibilitáshoz nélkülözhetetlen környezetvédelmi tudásanyag átadása után kell és szabad ország-, régió- és településspecifikus környezeti oktatást szervezni.

Julesz Máté

¹⁴ Toldi Zoltán (2007) A környezeti nevelésről – egy gyakorló pedagógus szemével. *Iskolakultúra*, XVII. évf. 2007. 8–10. szám. p. 79.